

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม

MISBEHAVING

ศรพล ตูยะเสถียร
พิมพ์ิชา ฤคฉวิหิตกุล
แปล

เศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่มีมอง
คนไปไกลกว่าสัตว์เศรษฐกิจ

สำหรับสถาบันการศึกษา องค์กร หรือบุคคล ที่ต้องการสั่งซื้อหนังสือ
จำนวนมากในราคาลดพิเศษ โปรดติดต่อ สำนักพิมพ์บุ๊คสเคป
หมายเลขโทรศัพท์ 09-2110-5501
หรือ e-mail: bookscapethailand@gmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

เทเลอร์, ริชาร์ด.

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม: เศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่มองคนไปไกลกว่าสัตว์เศรษฐกิจ.-- พิมพ์ครั้งที่ 3.

-- กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป, 2563.

536 หน้า.

1. เศรษฐศาสตร์. I. ศรพล ดุลยะเสถียร, II. พิมพ์ภา กุศลวิทิตกุล, ผู้แปล. III. ชื่อเรื่อง.

330

ISBN (e-book) 978-616-8339-45-0

Copyright © 2015 by Richard Thaler.

Published by arrangement with Brockman, Inc.

ALL RIGHTS RESERVED.

Thai language translation copyright 2020

by Bookscape.

Misbehaving ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 2015

แปลและจัดพิมพ์เป็นภาษาไทยโดย บริษัท บุ๊คสเคป จำกัด

ตามข้อตกลงกับ Brockman, Inc.

ບຸນນໍ້າ

ก่อนที่จะเริ่ม ผมขอเล่าเรื่องของ เอ็มอส ทเวอร์สกี และ แดเนียล คาร์เนแมน ให้ฟัง ทั้งคู่เป็นทั้งเพื่อนและครูของผม เรื่องราวของทั้งสองคน บอกไปถึงสิ่งที่จะได้จากหนังสือเล่มนี้

พยายามเอาใจเอ็มอส

แม้กระทั่งคนที่ขี้ลืมจนจำไม่ได้ว่าวางกุญแจบ้านไว้ที่ไหน ชีวิตก็นำพาเราไปพบกับช่วงเวลาที่ยึดติดจริงๆ ไม่รู้ลืมเสมอ เหตุการณ์จำนวนหนึ่งเป็นเหตุการณ์สาธารณะ ซึ่งหากคุณอายุเท่าผม เหตุการณ์นั้นอาจเป็นวันที่ประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี ถูกลอบสังหาร (ตอนนั้นผมเป็นนักศึกษาปีหนึ่ง กำลังเล่นบาสเกตบอลอยู่ในโรงยิมของมหาวิทยาลัย) สำหรับคนที่โตพอจะอ่านหนังสือเล่มนี้ เหตุการณ์นั้นอาจเป็นวันที่ 11 กันยายน 2001 (ตอนนั้นผมเพิ่งตื่นนอน ฟังสถานีวิทยุสาธารณะแห่งชาติ และพยายามทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น)

เหตุการณ์ที่เหลือเป็นเรื่องส่วนตัว ตั้งแต่พิธีวิวาห์ไปจนถึงการติดอล์ฟได้โฮลอินวัน สำหรับผม เหตุการณ์พิเศษนี้คือการรับโทรศัพท์จากแดนนี่ คาห์เนแมน แม้ว่าเราจะคุยกันบ่อย และมีการพูดคุยทางโทรศัพท์เป็นร้อยๆ ครั้งที่ปลิวหายไปกับสายลม แต่การพูดคุยครั้งนั้น ผมจำได้แม่นเลยว่าตัวเองยืนอยู่ที่ไหน ตอนนั้นเป็นช่วงต้นปี 1996 และแดนนี่โทรมาบอกว่า เอมอส ทเวอร์สกี เพื่อนและเพื่อนร่วมงานของเขา ป่วยเป็นมะเร็งระยะสุดท้าย และมีเวลาใช้ชีวิตอีกประมาณหกเดือน ผมชักจูงต้องยื่นโทรศัพท์ให้ภรรยาแล้วเรียกสติกลับคืนมา ชาวที่ว่าเพื่อนสนิทกำลังจะเสียชีวิตเป็นเรื่องน่าเศร้า แต่ เอมอส ทเวอร์สกี คือคนที่ไม่ควรจากไปในวัยเพียง 59 ปี เอมอส ผู้ซึ่งเขียนบทความและกล่าวบรรยายได้อย่างชัดเจนสมบูรณ์แบบ ผู้ซึ่งมีเพียงกระดาษโน้ตและดินสอวางเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่บนโต๊ะ ไม่ควรตายจากไปแบบนี้

เอมอสเก็บข้าวนี้ไว้จนกระทั่งเขาไปทำงานที่ออฟฟิศไม่ได้ ก่อนหน้านั้น มีเพียงไม่กี่คนที่รู้ ซึ่งรวมถึงเพื่อนสนิทของผมอีกสองคน เราไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลนี้กับใครนอกจากคู่ชีวิตของเรา ดังนั้นเราจึงต้องผลัดกันปลอบใจซึ่งกันและกันในช่วงเวลาห้าเดือนที่เราเก็บข้าวรัยนี้ไว้กับตัว

เอมอสไม่ต้องการเปิดเผยสถานะทางสุขภาพของเขา เพราะเขาไม่อยากจะใช้เวลาสุดท้ายของชีวิตแบบคนป่วยใกล้ตาย เขายังมีงานต้องทำ เขากับแดนนี่ตัดสินใจที่จะร่วมกันเป็นบรรณาธิการหนังสือเล่มหนึ่ง โดยรวบรวมบทความของพวกเขาและของนักวิชาการคนอื่นในวงการจิตวิทยาสาขาที่ทั้งคู่เป็นผู้บุกเบิก นั่นก็คือการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจ คุณค่าและการตัดสินใจ พวกเขาตั้งชื่อหนังสือว่า *ตัวเลือก คุณค่า และกรอบความคิด (Choices, Values, and Frames)* เอมอสต้องการทำสิ่งที่เขารัก ซึ่งก็คือการทำงาน การใช้เวลากับครอบครัว และการดูบาสเกตบอล ในช่วงเวลานั้น เอมอสไม่ยากให้คนที่ไปเยี่ยมแสดงความเสียใจกับอาการป่วยของเขา แต่การไปพบ “เพื่อการทำงาน” นั้นทำได้ ดังนั้น ผมจึงไปพบเขา

ประมาณหกสัปดาห์ก่อนที่จะเขาจะเสียชีวิต โดยอ้างเหตุผลเรื่องบทความ
ที่ผมกำลังเขียนร่วมกับเขา เราใช้เวลากับบทความนั้นครึ่งหนึ่ง หลังจาก
นั้นก็ไปดูบาสเกตบอลเอ็นบีเอรอบเพลย์ออฟด้วยกัน

เอมอสฉลาดหลักแหลมในแทบทุกเรื่องของชีวิต ซึ่งรวมถึงการ
จัดการกับอาการป่วย¹ หลังจากปรึกษาหารือเรื่องผลการวินิจฉัยโรคกับ
ผู้เชี่ยวชาญที่สแตนฟอร์ด เขาก็ตัดสินใจไม่รับการรักษาอันเปล่าประโยชน์
ที่น่าจะต่อชีวิตของเขาออกไปได้ไม่กี่สัปดาห์ แต่จะทำให้เขาป่วยหนัก
และสูญเสียช่วงเวลาไม่กี่เดือนสุดท้ายของชีวิต สมองของเขายังเฉียบคม
ดังเดิม เขาอธิบายให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านมะเร็งวิทยาฟังว่ามะเร็งไม่ใช่
เกมที่มีผลรวมเป็นศูนย์ (zero-sum game) “สิ่งที่ไม่ดีต่อเนื้อร้ายก็ไม่ได้
หมายความว่ามันจะดีกับผมนะ” วันหนึ่ง ผมถามเขาทางโทรศัพท์ว่าเขา
รู้สึกอย่างไรบ้าง เขาตอบว่า “คุณรู้ไหม มันตลกคิ๊วะ ตอนที่เราเป็นหวัด
เรารู้สึกเหมือนจะตาย แต่ตอนที่เราจะตายจริงๆ เรากลับรู้สึกสบายดี
เป็นส่วนใหญ่”

เอมอสเสียชีวิตในเดือนมิถุนายน และงานศพถูกจัดขึ้นที่เมือง
พาโล อัลโต รัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งเป็นเมืองที่เขาและครอบครัวพักอาศัย
โอเรน ลูกชายของเอมอส เป็นผู้กล่าวสุนทรพจน์ในงาน และเขาก็นำ
ส่วนหนึ่งของบันทึกที่เอมอสมอบให้กับเขาไม่กี่วันก่อนจะเสียชีวิตมากล่าว

พอรู้สึกว่าสองสามวันที่ผ่านมา เราได้แลกเปลี่ยนเรื่องราวใน
ความทรงจำและเรื่องเล่ามากมาย ด้วยความตั้งใจว่าเรื่องราว
เหล่านั้นจะเป็นที่จดจำ อย่างน้อยก็ในช่วงเวลาหนึ่ง พ่อคิด
ว่าประเพณีของชาวยิวที่มีมาช้านานถือว่าประวัติศาสตร์และ

¹ ในขณะที่เอมอสยังมีชีวิต มุกตลกซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักจิตวิทยา ก็คือ เอมอสทำให้เกิดการทดสอบไอคิวแบบข้อเดียวจบ นั่นคือ ยิ่งคุณรู้ตัวได้เร็วเท่าไรว่าเอมอสฉลาดกว่า
คุณก็ยิ่งฉลาดเท่านั้น

ภูมิปัญญาไม่ได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งผ่าน
การบรรยายและหนังสือประวัติศาสตร์ แต่ถ่ายทอดผ่านเรื่องราว
ในความทรงจำ เรื่องเล่าชวนซ้ำ และมุกตลกที่เหมาะสม

หลังพิธีศพ ครอบครัวทเวอร์สก็ก็จัดงานชีว <shiv'a ช่วงเจ็ดวัน
ของการไว้อาลัยตามธรรมเนียมยิว> ที่บ้านของพวกเขา ตอนนั้นเป็นบ่าย
วันอาทิตย์ มีช่วงหนึ่งที่พวกเราบางคนเข้าไปในห้องดูทีวีเพื่อติดตามช่วง
สุดท้ายของเอ็นบีเอรอบเพลย์ออฟ เรารู้สึกผิดเล็กน้อย แต่ทาล ลูกชาย
ของเอมอสก็บอกว่า “ถ้าพ่อยังอยู่ เขาก็คงบอกให้เราอัดเทปงานศพแล้ว
มาดูบาสเกตบอลกัน”

ตั้งแต่ผมได้พบกับเอมอสครั้งแรกในปี 1977 ผมก็ทดสอบ
บทความทุกชิ้นที่ผมเขียนอย่างไม่เป็นทางการโดยถามตัวเองว่า “เอมอส
จะเห็นด้วยหรือไม่?” อีริก จอห์นสัน เพื่อนของผมซึ่งคุณจะได้อ่าน
เรื่องราวของเขาในภายหลัง เป็นพยานในเรื่องนี้ได้ เพราะบทความชิ้นหนึ่ง
ที่เราเขียนร่วมกันใช้เวลาปรับแก้อยู่สามปีจึงจะได้ตีพิมพ์ หลังจากวารสาร
ยอมรับบทความชิ้นนั้นแล้ว บรรณาธิการ กรรมการบทความ และอีริก ต่าง
ก็พอใจกับบทความ แต่เอมอสมีประเด็นหนึ่งติดอยู่ในใจ และผมก็อยากจะ
ตอบคำถามของเอมอสให้ได้ ผมสาละวนอยู่กับการแก้ไขบทความ ส่วน
อีริกที่น่าสงสารก็ต้องหาผลงานอื่นมานำเสนอสำหรับการเลื่อนขึ้น โชคดี
ที่อีริกเขียนบทความดีๆ ไว้หลายชิ้น ความเอื่อยเฉื่อยของผมจึงไม่กระทบ
กับการเลื่อนขึ้นเป็นอาจารย์ประจำของเขา และหลังจากปรับแก้อยู่ระยะ
หนึ่ง เอมอสก็พอใจในที่สุด

การเขียนหนังสือเล่มนี้ ผมคิดถึงข้อความที่เอมอสส่งมอบให้กับ
โอเรโนอย่างจริงจัง หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่หนังสือแบบที่คุณอาจจะคาดหวัง
จากปลายปากกาของอาจารย์เศรษฐศาสตร์ มันไม่ใช่ตำราเล่มหนาอ่าน
ยากและไม่ได้เขียนขึ้นเพื่อว่าร้ายใคร แน่นอนว่าจะมีการพูดถึงงานวิจัย
แต่ก็จะมีเรื่องราวในความทรงจำ เรื่องเล่าที่ (น่าจะ) สนุกสนาน รวมถึง
มุกตลกแปลกๆ รวมอยู่ด้วย

แดนนี่กับคุณสมบัติที่ดีที่สุดในของผม

วันหนึ่งในช่วงต้นปี 2001 ผมแวะไปเยี่ยมแดนนี่ คาห์เนแมนที่บ้านของเขาในเมืองเบิร์กสกี เรานั่งคุยกันอยู่ในห้องนั่งเล่นตามปกติ จากนั้นอยู่ดีๆ แดนนี่ก็นึกขึ้นได้ว่าเขามีนัดคุยทางโทรศัพท์กับ โรเจอร์ โลเวนสไตน์ นักข่าวของ *New York Times Magazine* ที่กำลังเขียนบทความเกี่ยวกับงานของผม โรเจอร์ซึ่งเป็นผู้เขียน *เมื่ออัจฉริยะคิดผิด (When Genius Failed)* หนึ่งในหนังสือเล่มดัง อยากรู้เกี่ยวกับแดนนี่เกลอเก่าของผม ผมจึงลังเลว่าควรจะออกจากห้องหรือควรจะอยู่ฟังการสนทนา? “อยู่สิ” แดนนี่บอก “มันน่าจะสนุก”

เมื่อเริ่มสัมภาษณ์ การฟังเพื่อนเล่าเรื่องเดิมๆ เกี่ยวกับตัวคุณก็ไม่มีอะไรน่าตื่นเต้น และการได้ยินใครบางคนชื่นชมคุณก็เป็นเรื่องชวนชื่นเสมอ ผมหาอะไรมาอ่านแล้วความสนใจของผมก็ล่องลอยไป จนกระทั่งผมได้ยินแดนนี่พูดว่า “อ้อ คุณสมบัติที่ดีที่สุดในของผมซึ่งทำให้เขาพิเศษมากๆ ก็คือ เขาเป็นคนขี้เกียจ”

อะไรนะ? เอาจริงหรือนี่? ผมคงไม่ปฏิเสธเรื่องที่ตัวเองขี้เกียจ แต่แดนนี่คิดว่าความขี้เกียจเป็นคุณสมบัติหนึ่งเดียวที่ยอดเยี่ยมของผมหรือ? ผมโบกไม้โบกมือและส่ายหัวอย่างบ้าคลั่ง แต่แดนนี่ก็พูดต่อไป ชื่นชมข้อดีเรื่องความเกียจคร้านของผมไปเรื่อย จนถึงวันนี้ แดนนี่ยังยืนยันว่านั่นเป็นการชื่นชมอย่างสูง เขาบอกว่าความขี้เกียจของผมทำให้งานที่ผมเลือกทำต้องเป็นโจทย์ที่น่าสนใจมากพอ จนทำให้ผมเอาชนะการบ้ายเบี่ยงหนีงานซึ่งเป็นอาการปกติได้ คงมีเพียงแดนนี่เท่านั้นที่เปลี่ยนความขี้เกียจของผมให้กลายเป็นทรัพย์สินอันมีค่า

นั่นแหละครับ คุณคงจะพอเข้าใจแล้ว ก่อนที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้ต่อไป คุณควรทำความเข้าใจว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่เขียนโดยคนขี้เกียจผ่านการรับรอง ข้อดีตามที่แดนนี่เคยพูดไว้ก็คือ ผมจะเขียนเฉพาะเรื่องที่น่าสนใจเท่านั้น อย่างน้อยก็น่าสนใจสำหรับผม

ส่วนที่ 1
จุดเริ่มต้น:
1970-1978

1

สิ่งที่ดูไม่เกี่ยวข้อง

ในช่วงแรกของการสอนหนังสือ ผมทำให้นักศึกษาเศรษฐศาสตร์ จุลภาคเกือบทั้งห้องไม่พอใจ ซึ่งปัญหาไม่ได้เกิดจากสิ่งที่ผมสอน แต่เกิดจากข้อสอบกลางภาคของผม

ผมตั้งใจออกข้อสอบกลางภาคเพื่อคัดแยกนักศึกษาสามกลุ่มออกจากกัน กล่าวคือ กลุ่มดาวเด่นที่เข้าใจบทเรียนอย่างถ่องแท้ กลุ่มปานกลางที่เข้าใจแนวคิดพื้นฐาน และกลุ่มล่างที่ไม่เข้าใจอะไรเลย แน่นอนว่าผมต้องออกข้อสอบบางข้อให้มีเพียงกลุ่มดาวเด่นเท่านั้นที่ทำได้ ซึ่งมันส่งผลให้ข้อสอบโดยรวมค่อนข้างยาก ความพยายามของผมประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ เพราะข้อสอบสามารถคัดแยกนักศึกษาได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อรู้ผลคะแนน นักศึกษาก็กวักกันไว้อย่างรวดเร็ว พวกเขาไม่พอใจที่คะแนนเฉลี่ยของทั้งห้องอยู่ที่เพียง 72 จาก 100 คะแนน

เป็นเรื่องแปลกที่นักศึกษาไม่พอใจคะแนนเฉลี่ยซึ่งเป็นตัวเลขที่ไม่มีผลต่อการแบ่งเกรดแบบอิงกลุ่มซึ่งเป็นเรื่องปกติในมหาวิทยาลัย โดยนักศึกษาที่ได้คะแนนเฉลี่ยจะได้เกรด B หรือ B+ และมีนักศึกษาเพียงไม่กี่คนที่ได้เกรดต่ำกว่า C ผมคิดไว้แล้วว่ามีโอกาสเกิดความสับสนขึ้นได้เมื่อคะแนนเฉลี่ยออกมาต่ำ ผมจึงอธิบายให้นักศึกษาฟังว่าจะคิดเกรดจากคะแนนดิบอย่างไร โดยจากคะแนนเฉลี่ย 72 คะแนน นักศึกษาที่ได้มากกว่า 80 คะแนนจะได้เกรด A หรือ A- นักศึกษาที่ได้มากกว่า 65 คะแนนจะได้เกรดประมาณ B และมีเพียงนักศึกษาที่คะแนนต่ำกว่า 50

เท่านั้นที่มีความเสี่ยงว่าจะได้เกรดต่ำกว่า C ซึ่งก็ไม่ต่างจากการคิดเกรดแบบอิงกลุ่มตามปกติ แต่ทว่าคำอธิบายของผมไม่ได้ช่วยให้นักศึกษาสบายใจขึ้น พวกเขายังคงชิงชิงข้อสอบของผม ซึ่งนั่นก็ทำให้พวกเขาไม่ชอบผมไปด้วย ในฐานะอาจารย์ใหม่ที่กังวลกับความมั่นคงในหน้าที่การงาน ผมจึงต้องมุ่งมั่นแก้ปัญหานี้ แต่ถ้าให้ออกข้อสอบยากน้อยลง ผมก็ไม่ยอมเหมือนกัน แล้วผมจะทำอย่างไร?

ในที่สุดผมก็คิดออก ในการสอบครั้งต่อมา ผมปรับให้ข้อสอบมีคะแนนเต็ม 137 คะแนน แทนที่จะเป็น 100 คะแนน อันที่จริง ข้อสอบรอบนี้ยากกว่าครั้งก่อนด้วยซ้ำ เพราะนักศึกษาทำข้อสอบถูกต้องเพียง 70 เปอร์เซนต์ของข้อสอบทั้งหมด แต่คะแนนเฉลี่ยสูงถึง 96 คะแนน ซึ่งนักศึกษาต่างก็พอใจ! แม้ว่าการปรับคะแนนเต็มเพิ่มขึ้นจะไม่ส่งผลต่อการตัดเกรด แต่นักศึกษาทุกคนกลับมีความสุขมากขึ้น ตั้งแต่นั้นมา ข้อสอบของผมในวิชานี้จะมีคะแนนเต็ม 137 คะแนนเสมอ ซึ่งผมเลือกใช้ตัวเลขนี้ด้วยเหตุผลสองประการ หนึ่ง คะแนนเฉลี่ยจะอยู่ในช่วง 90 คะแนน และนักศึกษาบางคนจะได้คะแนนเกิน 100 ซึ่งทำให้มีความสุขล้นปริ่ม สอง นักศึกษามักไม่แปลงคะแนนของตนเป็นเปอร์เซนต์ เพราะการนำ 137 ไปหารคะแนนที่ได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับการคิดในใจ แต่ผมก็ไม่ได้หลอกนักศึกษานะ เพราะในประมวลรายวิชาครั้งถัดมามีข้อความตัวหนาพิมพ์ไว้ว่า “ข้อสอบในวิชานี้มีคะแนนเต็ม 137 คะแนน แทนที่จะเป็น 100 คะแนน การคิดคะแนนแบบนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อเกรดที่พวกคุณจะได้ แต่ดูเหมือนมันจะทำให้พวกคุณมีความสุขมากขึ้น” และในความเป็นจริง นับจากวันที่ผมเปลี่ยนคะแนนเต็มของข้อสอบ ผมก็ไม่ได้ยินเสียงบ่นว่าข้อสอบยากเกินไปอีกเลย

ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ นักศึกษาของผมทำตัว “ขาดสติ” (misbehave) ผมหมายถึงว่าพฤติกรรมของพวกเขาไม่เป็นไปตามอุดมคติที่เป็นข้อสันนิษฐานสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทั่วไป สำหรับนักเศรษฐศาสตร์ การได้ 96 จาก 137 คะแนน

(70 เปอร์เซ็นต์ของคะแนนเต็ม) ไม่ได้เป็นเรื่องที่น่ายินดีว่าการได้ 72 จาก 100 คะแนน แต่นักศึกษากลับพอใจมากกว่ากับคะแนนที่ได้ และเมื่อผมเข้าใจพฤติกรรมของนักศึกษา ผมก็ออกข้อสอบในแบบที่ตัวเองต้องการได้โดยไม่ทำให้นักศึกษาหัวเสีย

ตลอดสี่ทศวรรษนับตั้งแต่ผมเป็นนักศึกษาปริญญาเอก ผมจดจ่ออยู่กับพฤติกรรมหลากหลายของมนุษย์ที่ผิดแผกไปจากบุคคลในจินตนาการที่โลดแล่นอยู่ในโมเดลเศรษฐศาสตร์ ผมไม่ได้จะบอกว่าพวกเราทำอะไรผิด เพราะเราเป็นเพียงมนุษย์ เป็นเพียง “homo sapiens” แต่ปัญหาอยู่ที่โมเดลของนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งแทนที่ homo sapiens ด้วยบุคคลในจินตนาการซึ่งเรียกขานกันว่า “homo economicus” โดยผมจะเรียกว่า “มนุษย์อีคอน” (Econ) เมื่อเปรียบเทียบกับมนุษย์อีคอน มนุษย์ทั่วไปประพฤติตัวขาดสติอยู่บ่อยครั้ง และนั่นทำให้โมเดลเศรษฐศาสตร์คาดการณ์อะไรได้ไม่แม่นยำนัก ซึ่งนี้อาจส่งผลร้ายแรงยิ่งกว่าการทำให้ นักศึกษาหัวเสียมากนัก แทบไม่มีนักเศรษฐศาสตร์มองเห็นว่าจะเกิดวิกฤตการเงินในช่วงปี 2008-2009¹ ซ้ำร้ายคือหลายคนคิดว่าวิกฤตและผลที่ตามมาเป็นสิ่งที่ไม่มีวันเกิดขึ้น

เหตุการณ์กลับตาลปัตรเมื่อโมเดลเศรษฐศาสตร์ที่อิงสมมติฐานผิด ๆ เรื่องพฤติกรรมมนุษย์นี้เองที่ทำให้เศรษฐศาสตร์กลายเป็นศาสตร์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในบรรดาสังคมศาสตร์ทั้งหลาย ที่เป็นเช่นนั้นก็ด้วยเหตุผลสองประการ หนึ่ง โมเดลเศรษฐศาสตร์เป็นข้อพิสูจน์ที่ยากจะได้แย้ง เมื่อเทียบกับนักสังคมศาสตร์แขนงอื่นๆ คำแนะนำของนักเศรษฐศาสตร์จึงมีอิทธิพลยิ่งต่อนโยบายสาธารณะ เรียกได้ว่าแทบจะเป็นผู้ผูกขาดในการเสนอแนะนโยบายเลยทีเดียวก่อนหน้านี้นี้ไม่นาน แทบไม่มีนักสังคมศาสตร์แขนงอื่นได้รับเชิญให้ร่วมวงเลย และเมื่อพวกเขาได้รับเชิญ มันก็เป็นวงที่เปรียบได้กับวงของเด็กในวันรวมญาติ

¹ หนึ่งในนักเศรษฐศาสตร์ที่เตือนภัยเรื่องราคาที่อยู่อาศัยซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือ โรเบิร์ต ชิลเลอร์ (Robert Shiller) เพื่อนนักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมของผมเอง

อีกประการหนึ่งที่ทำให้เศรษฐศาสตร์มีอิทธิพลเหนือกว่าสังคมศาสตร์สาขาอื่น คือการมีแก่นทฤษฎีหนึ่งเดียวที่เป็นบ่อเกิดของเกือบทุกทฤษฎี เมื่อเอ่ยคำว่า “ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์” ผู้คนจะเข้าใจตรงกันว่าหมายถึงอะไร ขณะที่สังคมศาสตร์สาขาอื่นไม่มีรากฐานแบบนี้ และมีสร้างทฤษฎีขึ้นโดยมีเป้าหมายพิเศษ นั่นคืออธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้สภาพการณ์หนึ่งๆ อันที่จริง นักเศรษฐศาสตร์มักจะมองว่าสาขาวิชาของตนเทียบได้กับฟิสิกส์ เนื่องจากเศรษฐศาสตร์ก่อร่างขึ้นจากแก่นสมมติฐานไม่กี่ข้อ เช่นเดียวกับวิชาฟิสิกส์

แก่นสมมติฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ว่า คือการที่คนเราเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุด (optimizing) ในบรรดาสินค้าและบริการทั้งหมดที่ซื้อหาได้ ครอบครัวหนึ่งๆ จะเลือกสินค้าและบริการที่ดีที่สุดที่ตนซื้อได้ นอกจากนี้ยังมีข้อสมมติว่ามนุษย์อีกก่อนจะเลือกโดยปราศจากอคติ กล่าวคือ เราตัดสินใจเลือกตามสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “การคาดการณ์อย่างมีเหตุผล” (rational expectation) หากผู้ที่เพิ่งเริ่มประกอบธุรกิจโดยเฉลี่ยเชื่อว่าอัตราความสำเร็จของตนอยู่ที่ประมาณ 75 เปอร์เซ็นต์ อัตราความสำเร็จที่แท้จริงก็จะออกมาใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของการคาดการณ์ ด้วยเหตุว่ามนุษย์อีกก่อนจะไม่มั่นใจจนล้นเกิน

สมมติฐานเรื่อง การเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัด (constrained optimization) ซึ่งก็คือการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด ถูกนำไปรวมกับอีกหนึ่งเสาหลักของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ นั่นคือดุลยภาพ (equilibrium) ในตลาดแข่งขันที่ราคาปรับขึ้นลงอย่างเสรี ราคาจะแกว่งตัวจนอุปสงค์เท่ากับอุปทาน หรือพูดง่ายๆ คือ การเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุด + ดุลยภาพ = เศรษฐศาสตร์ นี่เป็นส่วนผสมอันทรงพลังที่ทำให้ไม่มีสังคมศาสตร์สาขาใดเทียบเคียงกับเศรษฐศาสตร์ได้

ถึงกระนั้นก็มีปัญหาเกิดขึ้น สมมติฐานที่เป็นพื้นฐานสำคัญของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นั้นมีจุดอ่อน จุดอ่อนข้อแรกคือโจทย์การเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดซึ่งคนทั่วไปต้องแก้มักจะยากเกินไป หรืออาจเป็นโจทย์ที่ยากเกินไปจะแก้ด้วยซ้ำ กระทั่งการเข้าไปเลือกสินค้าในซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดกลางก็

ทำให้นักช้อปต้องพบกับตัวเลือกมากมายที่ผสมรวมกันได้เป็นล้านแบบ ภายใต้งบประมาณของครอบครัวที่มีจำกัด แล้วครอบครัวนั้นจะเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดจริงหรือ? หน้เข้าในชีวิตจริง เราต้องเจอโจทย์ที่ยากกว่าการไปซื้อของอีกมาก เช่น การเลือกอาชีพ การจำนองบ้าน และการเลือกคู่ครอง เมื่อพิจารณาอัตราความล้มเหลวที่เราพบเจอในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ก็ยากที่จะบอกได้ว่าสิ่งที่เราเลือกเป็นตัวเลือกที่ดีที่สุด

จุดอ่อนข้อที่สองมาจากความเชื่อที่ว่าผู้คนตัดสินใจเลือกโดยปราศจากอคติ แม้คำว่าความมั่นใจล้นเกินจะไม่ได้อยู่ในพจนานุกรมของนักเศรษฐศาสตร์ แต่มันก็เป็นลักษณะหนึ่งของมนุษย์ที่ยังรากลึก อีกทั้งนักจิตวิทยายังพบอคติต่างๆ อีกนับไม่ถ้วนเลยทีเดียว

จุดอ่อนข้อที่สามคือมีอีกหลายปัจจัยที่โมเดลการเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดไม่ได้นำมาพิจารณา ดังที่ข้อสอบ 137 คะแนนของผมชี้ให้เห็นในโลกของมนุษย์อีคอน หลายสิ่งหลายอย่างถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง เช่น ไม่มีมนุษย์อีคอนคนไหนซื้ออาหารมื้อเย็นของวันอังคารในปริมาณมาก เพียงเพราะรู้สึกหิวระหว่างที่เดินซื้อของในวันอาทิตย์ เพราะความหิวในวันอาทิตย์ไม่น่าจะเกี่ยวกับปริมาณอาหารที่จะกินในวันอังคาร และไม่มีมนุษย์อีคอนคนไหนพยายามกินอาหารจานใหญ่ของวันอังคารให้หมดทั้งที่อิ่มแล้ว เพียงเพราะจ่ายเงินไปแล้วและไม่อยากทิ้งให้เสียของ สำหรับมนุษย์อีคอน เงินที่จ่ายค่าอาหารไปแล้วไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจว่าจะกินอาหารตอนไหนในปริมาณเท่าใด นอกจากนี้ มนุษย์อีคอนไม่คาดหวังว่าจะได้ของขวัญในวันใดวันหนึ่งของปีที่ยังเอิญเป็นวันครบรอบแต่งงานหรือวันคล้ายวันเกิด จะวันไหนก็เหมือนกัน จริงไหม? ทั้งยังอาจจนกับแนวคิดเรื่องของขวัญเสียด้วยซ้ำ สำหรับมนุษย์อีคอน เงินสดเป็นของขวัญที่ดีที่สุด เพราะผู้รับสามารถเลือกซื้อสิ่งที่ดีที่สุดได้เอง แต่ผมไม่แนะนำให้คุณให้เงินเป็นของขวัญวันครบรอบแต่งงานแก่คนรักหรอกนะ เว้นเสียแต่ว่าคุณจะได้แต่งงานกับนักเศรษฐศาสตร์ แต่ถ้าคิดให้ดี ถึงแม้คู่ครองของคุณจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ มันก็ไม่น่าจะใช้ความคิดที่ดี

ถ้าตลาดมีประสิทธิภาพจริง ทำไมวิกฤตการเงินจึงเกิดขึ้นเสมอ?
เหตุใดเราจึง “เบรกแตก” กินวงโปรดจนลืมตัว?
ทำไมเราถึงแพ้ต่อ “ป้ายลดราคา” ไปเสียทุกที?
หลักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผล แต่หลายครั้งมนุษย์ก็มีพฤติกรรม
“ขาดสติ” เช่นนี้มีใช้หรือ?

ริชาร์ด เรเลอร์ ศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมแห่งคณะบริหารธุรกิจบูธ
มหาวิทยาลัยชิคาโก คือหนึ่งในผู้บุกเบิกการนำผลวิจัยทางจิตวิทยามาประยุกต์ใช้
จนผลการศึกษากันจนมากชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมมากมายของมนุษย์จริงๆ
นั้นขัดแย้งกับข้อสมมติทั่วไปของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ว่าคนเรามีเหตุผลและ
เห็นแก่ตัว เช่น การที่คนเรายอมเสียประโยชน์เพื่อลงโทษคนที่เอาเปรียบผู้อื่น
และ “ปรากฏการณ์เงินทองเจ้ามือ” ที่ทำให้เรากล้าเสี่ยงมากขึ้นในเกมนการพนัน

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเป็นเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่ส่ออิทธิพลยิ่งดังในเชิงวิชาการ
และนโยบาย เช่น สาขาวิชาการเงินเชิงพฤติกรรมที่เป็นดาวดวงใหม่ในแวดวงการเงิน
โครงการ “ฟรังก์นี้จะออมมากขึ้น” ซึ่งช่วยแก้ปัญหาคนออมเงินไม่พอใช้ยามเกษียณ
และการ “สะกด” เตือนให้คนไม่ลืมกินยาที่สำคัญยังต่อชีวิต
เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจึงเป็นหนทางให้เราพัฒนาทฤษฎีที่มีอยู่
และปรับปรุงนโยบายสาธารณะให้เกิดประโยชน์มหาศาลแก่ผู้คนมากมาย
ที่เป็นมนุษย์เดินดิน ไม่ใช่มนุษย์สมมติที่มีแต่ในทฤษฎี

450 บาท

9 786168 221105